

Міністерство освіти і науки України
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Національний університет «Львівська політехніка»
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Херсонський державний університет
Управління освіти і науки
Сумської обласної державної адміністрації
Глухівський міський відділ освіти
Відділ освіти Глухівської районної державної адміністрації

ЗБІРНИК СТАТЕЙ
III Всеукраїнської науково-практичної конференції
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ»

Глухів (10-11 листопада 2016 року)

досліджуваних низькі значення за цією шкалою, що вказує на відсутність у цих учнів конкретних життєвих цілей, неусвідомленості ними сенсу свого життя.

Високі та нормативні значення у 66% опитаних за шкалою «Самоприйняття» свідчить про те, що підліткам-переселенцям із зони АТО притаманне позитивне ставлення до власного Я, визнання і прийняття власної багатогранності, що містить як позитивні, так і негативні сторони особистості. Проте, третина досліджуваних учнів все ще не приймає себе такими, якими вони є. Вони незадоволені собою, розчаровані у власному минулому, бажають бути зовсім іншими, що є характерним для підліткового віку.

Отже, у більшості підлітків, переселених із зони збройного конфлікту, переважає позитивний настрій, задоволеність собою та життям, проте третина опитаних відчуває психологічну дисгармонію і потребує особливого ставлення з боку оточення та психокорекційного втручання.

Література

1. Гасюк М. Суб'єктивне сприйняття теперішнього, минулого та майбутнього у структурі психологічного благополуччя особистості / М. Гасюк, О. Гринів // Соціальна психологія: наук. журнал / голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. – 2013. – № 55. – С. 10–16.

2. Максимова Н. А. Методичні рекомендації щодо організації та надання психологічної допомоги дітям та сім'ям вимушених переселенців [Електронний ресурс] / Н. А. Максимова // Психологічні науки. – Режим доступу: <https://docviewer.yandex.ua>

3. Шевеленкова Т. Д. Психологическое благополучие личности (обзор основных концепций и методика исследования) / Т. Д. Шевеленкова, П. П. Фесенко // Психологическая диагностика. – 2005. – № 3. – С. 34–56.

Маланьїна Т. М.

УДК 158.98:159.923.3

СОЦІАЛЬНИЙ ІНТЕРЕС ЯК ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧИМИЙ МОТИВ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА

Розглядаються питання важливості соціального інтересу в професійній діяльності практичного психолога. Наведено характеристику соціального інтересу. Подано результати дослідження взаємозв'язку соціального інтересу та Я-функцій, а саме, зовнішнього Я-відмежування та нарцисизму.

Ключові слова: практичний психолог, професійна діяльність, соціальний інтерес, Я-функція.

У професійній діяльності практичного психолога, як і в будь-якій іншій професії типу «людина-людина», значну роль відіграє особистість фахівця. Приналежність до фаху практичного психолога вимагає не тільки розвитку особливих знань, умінь і навичок, а й наявності та розвитку певних

особистісних якостей та властивостей, серед яких, наприклад, повага до людини, розсудливість, терпимість, здатність до самоконтролю, саморефлексії та ін. Що стосується мотивації вибору професії психолога, то домінуючими вважаються дві групи мотивів – допомога собі та допомога іншим. Більш того, доведено що найбільш усвідомленим мотивом вибору професії психолога є прагнення особистості вирішити свої власні проблеми, які потім формують спрямованість на допомогу іншим людям [1]. Допомога іншим людям потребує зацікавленості в них, що можна описати терміном «соціальний інтерес, або суспільне почуття», яке містить здатність цікавитися іншими людьми небайдужість до них, почуття солідарності з ними [3]. Серед різних мотиваційних чинників професійної діяльності саме інтерес є найбільш стійким мотивом діяльності.

Автором терміну «соціальний інтерес» є австрійський психолог А. Адлер. Він передбачає співробітництво, емпатію, ідентифікацію з іншими, є основою інтеграції людини в суспільство, усунення її почуття неповноцінності. Людині з розвиненим соціальним інтересом властиві готовність бути недосконалим, готовність виявляти довіру, турботу, співчуття, готовність до відповідального вибору, творчості, близькості, співробітництва [3]. Таким чином, соціальний інтерес означає зацікавленість у добробуті інших людей та почутті приналежності до людської спільноти. Соціальний інтерес утілює зусилля щодо виконання завдань спільноти та посилюється шляхом внеску в благополуччя інших. Функція соціального інтересу – це змістовна та оптимальна взаємодія з іншими людьми. Отже, соціальний інтерес втілюється в стосунках й поведінці людей і є одним із показників психоемоційного здоров'я в адлерівській теорії.

Соціальний інтерес вважається універсальним явищем. Усі люди мають потенціал для його розвитку, проте не всі мають його належний рівень. Таким чином соціальний інтерес кваліфікується як внутрішня характеристика.

Емпіричні дослідження підтверджують позитивні кореляції між соціальним інтересом і такими проявами особистості як духовність, здатність досягати цілей, відчуття щастя, самореалізація й задоволеність життям. Крім того, соціальний інтерес негативно корелює з такими явищами, як депресія, тривога, непристосованість до життя. Також доведено, що прояви соціального інтересу характеризуються здатністю співпереживати іншій людині, орієнтацією на альтруїстичні цінності, емоційну підтримку й надання допомоги [2]. Отже, підвищення рівня соціального інтересу послідовно пов'язані з позитивними проявами, водночас час як несформованість соціального інтересу пов'язана з негативними результатами й формами поведінки. А. Адлер пов'язував нерозвинутість соціального інтересу із комплексом меншовартості і порушеннями міжособистісних відносин. А. Адлер вважав, що людина, яка має соціальний інтерес, не буде страждати на невроз [3]. Важливість соціального інтересу як професійно значимого мотиву діяльності практичного психолога спонукає до пошуку

причин його блокування, вивчення взаємозв'язків із внутрішніми характеристиками особистості. Це спонукало нас вивчати співвідношення соціального інтересу та Я-функцій, спрямованих на вирішення завдань [4], які певною мірою перетинаються, але прийнято розрізняти основні: перцептивну, що пов'язана зі сприйняттям інших людей та реальності в цілому, захисну, регуляторну, інтегративну, автономну та виконавчу.

Операціоналізація поняття Я-функції зроблено Г. Аммоном у гуманоструктуральній моделі особистості [5]. Зasadничим поняттям особистості для нього є Я-ідентичність, що забезпечує цілісність особистості. Вчений розуміє особистість як складне багаторівневе структурне утворення, яке має первинні органічні функції, центральні неусвідомлені (агресія, страх, сексуальність, нарцисизм тощо) та вторинні, які визначають зміст здібностей та навичок людини. Останні, на відміну від центральних функцій, усвідомлюються та визначають зміст психічної активності та своєрідність життєвого стилю людини. Я-функції покликані забезпечувати індивідуальну психологічну адаптацію особистості, мати конструктивний або, навпаки, дисфункціональний характер, що перешкоджає становленню особистості.

Для діагностики соціального інтересу використовувалася методика Дж. Кренделла «Шкала соціального інтересу» та авторський опитувальник. Останній містить перелік почуттів, думок та видів поведінки, що відображають соціальний інтерес (Н. Каплан). Пропонувалося оцінити твердження за шкалою Лайкерта за ступенем вираженості певного особистісного прояву. Для діагностики з Я-структурного тесту Г. Аммона були обрані лише дві шкали: зовнішнього Я-відмежування та нарцисизму, як найбільш релевантні в контексті змісту поняття «соціальний інтерес». Функціонально зовнішнє Я-відмежування спрямоване на регуляцію відносин «Я» з оточенням. Вибудовування конструктивних меж «Я» є вирішальним етапом у розвитку ідентичності людини. Вони дозволяють встановлювати контакти з оточенням, залишаючись самостійною особистістю, не втрачаючи себе набувати в процесі взаємодії новий досвід. Функція нарцисизму визначає ставлення людини до самої себе і є первинною конструктивною елементарною основною потребою людини, а також результатом інтерналізації специфічного досвіду відносин з іншими людьми.

У дослідженні брали участь 46 осіб: студенти психологічних спеціальностей, практичні психологи, соціальні педагоги та соціальні робітники. Результати дослідження співвідношення соціального інтересу та таких Я-функцій, як зовнішнє Я-відмежування та нарцисизм, показали наявність кореляції між окремими показниками. Так, виявлено обернений кореляційний зв'язок між деструктивним зовнішнім Я-відмежуванням та соціальним інтересом ($r = -0,56$; $p \leq 0,001$) та прямий кореляційний зв'язок між конструктивним нарцисизмом та соціальним інтересом ($r = 0,405$; $p \leq 0,005$).

Деструктивне зовнішнє Я-відмежування свідчить про наявність деформації Я-відмежування. Остання формується в ранньому дитинстві внаслідок розвитку дитини не у власних, а в жорстко заданих межах, до яких

його змушує первинна група. Деструктивне зовнішнє Я-відмежування проявляється в прагненні уникнути контактів; небажання вести конструктивні дискусії; перебільшеному контролю над виявами власних переживань; нездатності до спільного пошуку компромісів; неприйнятті проблем оточуючих та небажання «допускати» до власних проблем; відчутті емоційної порожнечі; загальному зниженні предметної активності.

Конструктивна форма нарцисичної Я-функції свідчить, що людина має адекватну самооцінку, встановлює нормальні конструктивні взаємовідносини з оточуючими, може знаходитися наодинці без відчуття напруження.

Отже, з належним рівнем соціального інтересу покращується функціонування нарцисичної системи, яка забезпечує та відновлює баланс самоцінності, та зменшується деструктивність меж між собою та оточенням. Оскільки центральні Я-функції формуються в ранньому дитинстві, то й рівень соціального інтересу закладається там же. Взаємозв'язок досліджуваних параметрів вкотре доводить важливість вирішення фахівцем, який працює у сфері психологічної та соціальної допомоги, власних проблем.

Література

1. Грищенко Д. Ю. Мотивация выбора профессии психолога: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. психол. наук : спец. 19.00.01 «Общая психология, психология личности» / Д. Ю. Грищенко. – Краснодар, 2003. – 20 с.
2. Дубовицкая Т. Д. Социальный интерес: понятие, структура, диагностика развития / Т. Д. Дубовицкая, Г. Ф. Тулитбаева // Научный журнал «Фундаментальные исследования». – 2014. – № 11-10. – С. 2276–2279.
3. Мосак Г. Адлериянская психотерапия [Электронный ресурс] / Г. Мосак // Журнал практической психологии и психотерапии – 2000. – №4. – Режим доступа : http://grc-krd.ru/files/Adler_psyhothrapy.htm.
4. Психоаналитические термины и понятия: словарь / под ред. Борнесса Э. Мура и Бернарда Д. Фаина [Перев. с англ. А. М. Боковой, И. Б. Гриншпуна, А. Фильца.] – М. : Независимая фирма «Класс», 2000. – 304 с.
5. Тупицин Ю. Я. Я - структурный тест Аммона : пособие для психологов и врачей / Ю. Я. Тупицин, В. В. Бочаров, И. Бурбиль, и др. – СПб. : НИПМ им. В. М. Бехтерева, 1998. – 30 с.